

РОЗВИТОК МІСТ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

*Федулова Любов Іванівна. доктор економічних наук, професор,
завідувач Центру досліджень економічної політики
Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень
Національної академії державного управління при Президентіві України*

УРБАНІЗАЦІЯ ЯК СВІТОВИЙ ТРЕНД: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні процеси глобалізації не лише стрімко розвиваються, але й набувають нових форм та методів. Зокрема, заслуговує на увагу прояв нової хвилі зацікавленості вчених та політиків феноменом «глокалізації» (glocalization, термін, що синтезує поняття «глобалізація» і «локалізація») в частині конвергенції інноваційних систем, мереж і секторів. Рушійними силами цього тренду є усе більш складні, нелінійні динамічні процеси створення, поширення і використання знань, які у результаті ставлять перед науковцями та практиками завдання переглянути способи і засоби виробництва, використання і відновлення знань, їх зберігання і доступу до них. Наприклад, транснаціональні корпорації презентують глокалізацію як стратегію, що передбачає створення нових виробництв в регіонах, або тактику підлаштування під потреби покупців і смаки споживачів конкретних територій.

При цьому слід зазначити, що якщо в кінці ХХ-го століття на економічне зростання в містах суттєво впливала індустріалізація, то тепер конкуренцію виграють ті із них, хто вкладає кошти в інтелектуальний капітал і розвиток креативних секторів. Тобто формування економіки знань і її наступної фази розвитку – креативної економіки, створюють такі умови, що інтелектуальні послуги все більше концентруються в мегаполісах, де можливий доступ до широкого спектру знань не лише локального, але й міжнародного походження. Слід зазначити, що навіть, не дивлячись на наявність розвинених сучасних каналів ІКТ, високотехнологічні компанії віддають перевагу мегаполісам, підтримуючи формування спеціальних платформ живого спілкування з партнерами й клієнтами.

Отже, на початку ХХІ ст. у містах помітним став процес формування особливого динамічного високотехнологічного світу, і в цьому сенсі вони виступають агентами економіки знань [1], помітно впливаючи на характер і темпи урбанізації. Так, в п'ятому випуску доповідей

Національної Ради з розвідки, направлених на формування основних уявлень про майбутнє «Глобальні тенденції 2030: Альтернативні світи» [2] урбанізація була визначена як одна з глобальних тенденцій. Зокрема, прогнозується, що до 2030 р. в світі буде 41 мегаполіс, в якому проживатиме 720 млн чоловік. А вже до 2025 р. 600 міст забезпечуватимуть більше 60% зростання світового ВВП.

Мегаполіси, виступаючи в ролі хабів креативності та інноваційності, відіграють безпрецедентно важливу роль у створенні національного багатства, соціальному розвитку, залученні інвестицій, концентрації навичок (створенні «центрів компетенцій») і технічних ресурсів, інклюзивності населення, інформації, товарів і послуг. У цьому контексті слід згадати, що ще на початку 2000 р. один з класиків креативної економіки Р.Флоріда зазначав, що в глобальній конкуренції виграють міста, здатні продукувати нові ринкові ідеї і створювати умови для концентрації творчих людей на їх території. У версії Р. Флоріди, світове креативне лідерство належить таким містам, як Сан-Франциско, Остін, Сан-Дієго, Бостон і Сієтл (США) [3].

Стосовно України, то згідно даних офіційної статистики, станом на 1 січня 2017 року частка міських жителів серед населення країни досягала 69,2 %. В той же час результати дослідження показують [4], що ступінь урбанізації в Україні істотно перевищує світовий показник, проте поступається середньоєвропейському (73,4 %). При цьому, експерти прогнозують значне зменшення населення України: до 2050 р. кількість мешканців міст скоротиться з 31,2 до 26,6 млн, а представників сільської місцевості – з 13,7 до 7,1 млн. Загалом, прогнозується динамічне зростання рівня урбанізації в країні: у 2050 році четверо з п'яти (79 %) українців проживатимуть у міських районах.

Сьогодні, в умовах посилення результатів четвертої промислової революції (4.0 Індустрії) й здійснення процесів цифрової трансформації сучасне місто стає «інтерактивним сервісом», інтерфейсом для створення творчого (креативного) продукту. Воно виступає в ролі комунікативного майданчика для творчих осіб, які вільно і динамічно об'єднуються для вирішення різноманітних завдань. І, як показує практика, драйвером таких процесів стає культура, надаючи решті сферам свій величезний арсенал креативного досвіду. В Україні також є яскраві приклади цього явища: Арт-завод «Платформа» (м. Київ), формування Креативного кварталу у м. Львові, «Тепле місто» у Івано-Франківську та ін.

Дослідження показують, що тенденції глобальної урбанізації і посилення уваги урядів багатьох держав до економічних питань культурної політики впродовж останніх десятиліть створили умови для вироблення нових підходів до економічної політики і культурного планування в містах. Так, серед вимог до стратегій міського планування,

можна назвати такі: одночасне нарощування вартості економічних активів і висококваліфікованих людських ресурсів у всіх сферах міського господарства; врахування особових стратегій жителів міста; пристосування процесів економічного розвитку і формування добробуту до потреб міського середовища; сценарне моделювання майбутніх процесів розвитку міської інфраструктури; створення системи суспільної підтримки і контролю; формування культури здорового способу життя; створення унікальної привабливої атмосфери; кластеризація міського простору; інтеграція етнічних елементів в міський ландшафт; спрямованість в майбутнє [5]. Окрім того, на основі реалізації нових містобудівних технологій, з'явилися такі концепції, як «креативне місто», «розумне місто» (smart city), «ресурсозберігаюче місто», «місто-сад» і т. і. На практиці найбільш поширеними і значимими для обговорення на даний час є наступні теми: «розумне місто» – нова якість життя; інтелектуальна енергетика: виклики і стратегія; кращі практики організації процесу цифровізації великого бізнесу; проблеми і перспективи нормативного регулювання; проектне управління як інструмент залучення інвестицій в цифровий бізнес на регіональному рівні.

В Україні, для прикладу, «розумне місто» - це ІТ-платформа, що реалізує право на електронну демократію для активних громад країни та на реформу місцевого самоврядування у напрямках децентралізації, створення електронних сервісів. боротьби з корупцією. На практиці, «розумне місто» – веб-сервіс, що реалізує концепцію «Smart City» в частині ІТ та надає інструменти для оптимізації процесів самоврядування в усіх його проявах. Технологічно, «розумне місто» створено за принципом «мікросервісів», тому легко підлаштовується під будь-який населений пункт. Мета проекту - об'єднати зусилля громади та влади на вирішення проблем міста шляхом роботи через зручний web-сервіс. Отже, «розумне місто» - це децентралізована, SAAS інформаційна система з індивідуальним набором модулів для кожного населеного пункту [6].

Та все ж, проблемним питанням в Україні залишається наявність так званого "цифрового розриву", тобто ситуації, коли доступність ШСД (ширококутний доступ до мережі інтернет) — базова послуга, яка дозволяє використовувати інші цифрові можливості) суттєво відрізняється у великих містах і невеликих селах. Так, згідно звітних даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), 1,5 млн з 5 млн або 27% абонентів фіксованого ШСД сконцентровано в Києві, а в столиці разом з областю — більше 30%. При цьому у столичному регіоні проживає лише 11% населення. Значна частка припадає на великі міста. Майже 60% користувачів фіксованого ШСД проживають у Києві, Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Львівській і Харківській областях. Ця ситуація значно

поглиблює нерівність у правах і можливостях населення та приводить до соціальної та економічної диспропорції [7]. Окрім того, до проблемних питань цифровізації, що вимагають актуалізації, відносяться такі: відсутність концепцій, програм цифрової трансформації галузей/секторів економіки, ринків товарів, послуг, капіталу і робочої сили; відсутність механізмів управління інтеграційними процесами в умовах цифровізації; низький рівень розвитку цифрової інфраструктури та забезпечення захищеності цифрових процесів; відсутність системи державної підтримки організацій, що здійснюють впровадження цифрових технологій в регіонах (навіть у сфері високотехнологічного бізнесу та ІКТ) та ін.

В процесі упровадження політики децентралізації пошук шляхів усунення більшості регіональних проблем повинен бути спрямований на визначення внутрішніх механізмів їхнього вирішення в кожному місті, найбільш ефективним і реалістичним із яких є інноваційно-креативний. В умовах складної геополітичної ситуації для України стають актуальними завдання диверсифікованості економіки, пошук нових факторів економічного зростання. Таким фактором є креативність і креативні індустрії. Сьогодні креативні індустрії й послуги, що виникли на перетині мистецтва, культури, бізнесу й технологій, становлять розвинутий і самодостатній сектор світової економіки. У цьому зв'язку перед містами України постає завдання утримати масовий відтік робочої сили та направити зусилля на формування креативного й талановитого молодого покоління, навчитися використовувати глобальні потоки талантів. В перспективі (з врахуванням завдань і цілей європейської інтеграції) українські міста повинні мати статус міст світового класу, здатних залучати кваліфікованих професіоналів із-за кордону й утримувати місцеві інтелектуальні ресурси. і

Владі українських міст слід сприяти створенню і розвитку нових креативних просторів (студій, майстерень, виставкових залів і т.і.), у тому числі на основі трансформації наявних, але вже незатребуваних промислових об'єктів. З цією метою необхідним вбачається прийняття низки заходів, що знімають правові і адміністративні обмеження, які перешкоджають такій трансформації. Крім того, в умовах децентралізації владі міст належить створити сприятливі умови в сфері оподаткування і стягнення орендної плати відносно організацій креативних індустрій, а також у сфері регулювання діяльності таких організацій. Найважливішою метою в цьому сенсі повинно бути забезпечення максимальної творчої свободи мешканців.

Для активізації роботи в даному напрямі найбільш сприятливі умови, на наш погляд, можуть виникнути при реалізації організаційного ресурсу міської влади у напрямі концентрації та координації інтелектуальних ресурсів, що дозволить створити на рівні окремих міст адекватну світовим

тенденціям і національним науковим, технологічним і освітнім традиціям інноваційну екосистему. Окрім того, удосконалення механізмів реалізації регіональної економічної політики у напрямі сталого розвитку міст на основі принципів публічного управління може відбутися за допомогою реалізації заходів щодо формування нових високотехнологічних компаній у сферах креативних індустрій, моніторинг і оцінка ступеня креативності економіки для розробки програми дій у цьому секторі, просування експорту високотехнологічної продукції, стимулювання креативної діяльності, аутсорсинг високотехнологічної продукції та послуг, упровадження інноваційних інклюзивних бізнес-моделей, розвиток цифрової інфраструктури. У зв'язку з тим, що цифрові технології мають так званий «наскрізний» характер, в регіонах необхідним є встановлення переліку галузей для упровадження відповідних програм розвитку, зокрема цифрове суспільство, освіта, публічні послуги, мале і середнє підприємництво, інновації, споживчий ринок, охорона здоров'я.

Таким чином, системне розуміння сутності і практичного значення глобального тренду урбанізації стимулюватиме процес стратегічного мислення, виявляючи важливі напрями і потенційні загрози. Щоб сформувавши нову модель міст і якість життя їх населення, необхідні гнучкі стратегії, створені на міждисциплінарній основі, що дозволяють виявити і активізувати потенційні джерела зростання.

Стратегічними підходами органів влади міст України у напрямі підвищення ефективності переходу до цифрової економіки має бути інфраструктурний розвиток та інституційна підтримка впровадження цифрових технологій. При цьому, безумовно, реалізація кожного з цих стратегічних підходів в тому або іншому місті повинна враховувати їхню специфіку і особливості розвитку. Залежно від цього можуть варіюватися як технологічні рішення, що застосовуються для розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, так і заходи стимулювання впровадження конкретних цифрових технологій і розвитку відповідних підприємств в регіонах.

Мінрегіонрозвитку України необхідно розробити Програму заходів щодо скорочення цифрової нерівності, які можуть здійснюватися в рамках розробки та реалізації підпрограми «Усунення цифрової нерівності» як складової державної програми «Створення цифрової інфраструктури в Україні». При цьому, напрям розвитку інфраструктури у сфері цифрових технологій в регіонах повинен бути пов'язаний з ринком інтернету речей і впровадженням інформаційних систем автоматизованого управління у сфері міської інфраструктури, енергетиці, охороні здоров'я, освіті, розвитку малого бізнесу. Зазначені питання потребують спеціального наукового супроводу, що актуалізує відповідну тематику подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Simmie J., Strambach S. (2006) The Contribution of KIBS to Innovation in Cities: An Evolutionary and Institutional Perspective. *Journal of Knowledge Management*, vol. 10, no 5, pp. 26–40.

2. GLOBAL TRENDS 2030: ALTERNATIVE WORLDS a publication of the National Intelligence Council. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>

3. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М. : Изд. дом «Классика-XXI», 2005. – 430 с.

4. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division / World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights (ST/ESA/SER.A/352). - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://esa.un.org/unpd/wup/Highlights/WUP2014-Highlights.pdf>.

5. Boikova M., Ilyina I., Salazkin M. (2011) Urban Futures: Cities as Agents of Globalization and Innovation // *Foresight*, vol. 5, no 4, pp. 32-48.

6. «Розумне місто» – веб-сервіс, що надає інструменти для оптимізації процесів самоврядування та боротьби з корупцією. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mikolaiivka-rda.odessa.gov.ua/mikolaiivka-novini/rozumne-m-sto-veb-serv-s-wo-nadanstrumenti-dlya-optim-zac-proces-v-samovryaduvannya-ta-borot-bi-z-korupcyu/>.

Звіт «Про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2017 рік». [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/7598/Zvit_2017_new.pdf.

*Клюшниченко Євген Єлисійович, доктор технічних наук, професор,
Осипенко Катерина Валеріївна, аспірантка,
кафедра міського господарства КНУБА*

ВРАХУВАННЯ РЕСУРСНИХ ОБМЕЖЕНЬ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Еволюційний розвиток суспільства можна характеризувати напрямом науково-технічного та інформаційного прогресу. Це безупинний рух науки і техніки. Науково-дослідний процес досягає таких масштабів, що на практиці реалізується лише третина наукових досліджень та проектів. Метою та результатами досліджень більшості науковців є поліпшення умов життя сучасного та наступних поколінь з